

## II. PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA

---

### PRZEGLĄD CZASOPISM ZAGRANICZNYCH

#### „Agrar- und Umweltrecht“

Gerhard Zindel, *Die Alterssicherung der Landwirte nach dem Ende der Hofabgabeklausel* (Ubezpieczenie emerytalne rolników po wygaśnięciu klauzuli opłaty rolnej), AUR 2019, nr 10, s. 374–377.

Według autora ubezpieczenie emerytalne rolników w Niemczech od dekad budzi wiele wątpliwości praktycznych i teoretycznych. Obrazuje to stale malejąca liczba aktywnie ubezpieczonych, a zarazem ciągły wzrost liczby osób zwolnionych z płacenia składek. Wciąż aktualna wydaje się powszechna tendencja do unikania systemu emerytalnego przez rolników. Wielu ubezpieczonych nie widziało dotąd sensu w przynależności do tego systemu ze względu na niski poziom świadczeń. Dodatkowe opłaty nakładane na gospodarstwa rolne stanowiły bowiem bariery, których pokonanie dawało jedynie możliwość skorzystania z niewielkiej emerytury.

Autor wskazuje, że dopiero w przyszłości okaże się, czy zniesienie klauzuli opłaty rolnej poprawi sytuację rolników, którzy sceptycznie podchodzą do wysokości emerytur, uznając, że jest to „za mało, aby żyć, za dużo, aby umrzeć”. Dotychczasowe częściowe ubezpieczenie, mające pierwotnie stanowić źródło dodatkowych świadczeń społecznych dla osób starszych, wydaje się rozwiązaniem niewystarczającym. Być może konieczne będzie zastąpienie go pełnym systemem emerytalnym ze składkami i emeryturami uzależnionymi od dochodów.

Erich Koch, *Ist die LKK (noch) eine Krankenkasse?* (Czy Rolnicza Kasa Chorych (nadal) jest Kasą Chorych?), AUR 2019, nr 10, s. 377–387.

Punktem wyjścia rozważań jest twierdzenie o swoistych cechach rolnego ubezpieczenia zdrowotnego, które stanowi część systemu ubezpieczeń zdrowotnych w Niemczech. Autor formułuje tezę, że ustawodawca w niewystarczający sposób uwzględnił te cechy, określając status Rolniczej Kasy Chorych w niemieckiej ustawie socjalnej (SGB).

Na podstawie prowadzonych rozważań można stwierdzić, że niemiecka Rolnicza Kasa Chorych jest „normalnym” zakładem ubezpieczeń zdrowotnych. Ma jednak swoiste cechy, które wynikają z charakteru i celów świadczeń socjalnych. Swoistość rolnego ubezpieczenia zdrowotnego opiera się na realizacji dodatkowych celów związanych z ochroną całego społeczeństwa, ale i konkretnej grupy zawodowej. Służy zabezpieczeniu społecznemu, w tym z jednej strony promocji zdrowia i zapobieganiu chorobom, a z drugiej – rozwojowi biznesu. W związku ze zmianami klimatu, które stanowią zagrożenie dla rolnictwa, niezbędny może okazać się rozwój systemu rolnych ubezpieczeń zdrowotnych. Konieczność sprostania wyzwaniom, przed którymi staje współczesny świat, wymaga, aby w centrum strategii politycznych znalazła się szeroko rozumiana kwestia zdrowia. Wciąż jednak jest tak, że ochrona zdrowia, wsparcie rodzin rolników i efektywne rolnictwo nie stanowią priorytetu polityki rolnej, co może mieć negatywny wpływ na poziom bezpieczeństwa żywnościowego i bezpieczeństwa żywności. Autor formułuje również wnioski *de lege ferenda*, m.in. co do potrzeby zapewnienia przejrzystości regulacji dotyczących rolnego ubezpieczenia zdrowotnego.

Friedrich von Massow, *Schalldämpfer bei der Jagd: Paradigmenwechsel verschoben* (Tłumiki podczas polowania: odroczenie zmiany paradygmatu), AUR 2019, nr 11, s. 406–421.

Punktem wyjścia rozważań jest opinia Federalnego Urzędu Policji Kryminalnej, zgodnie z którą – w związku z zapobieganiem przestępczości – stosowanie przez myśliwych broni palnej wyposażonej w tłumik huk nie powinno budzić obaw. Autor zauważa, że w Niemczech brakuje w tej materii jednolitej regulacji, praktyki oraz linii orzeczniczej. Artykuł w znacznej mierze stanowi analizę niemieckiego orzecznictwa, zwłaszcza wyroku Federalnego Sądu Administracyjnego (Bundesverwaltungsgericht) z 28 listopada 2018 r., z perspektywy prowadzonych prac legislacyjnych.

Ponadto stwierdza, że zmiana regulacji prawnych nie daje możliwości zakupu i posiadania tłumików przez myśliwych, ponieważ to uprawnienie zapewniały już wcześniej regulacje większości krajów związkowych. Główną zmianą jest zaś to, że zezwolenie na zakup tłumików huk nie będzie już wymagane. Prawodawca zmienia zatem stan prawny w sposób odmienny od dotychczasowego orzecznictwa Federalnego Sądu Administracyjnego.

OPRAC. ŁUKASZ MIKOŁAJ SOKOŁOWSKI

### „Revista de Derecho Agrario y Alimentario”

Jorge Manrique de Lara Jiménez, *Aproximación al marco jurídico de las biopatentes en España* (Przybliżenie prawodawstwa regulującego biopatenty w Hiszpanii), RDAA 2018, nr 73, s. 53–84.

Zgodnie z postanowieniami art. 4 pkt 4 ust. 1 hiszpańskiej ustawy nr 24 z 24 lipca 2015 r. o patentach opatentowaniu mogą podlegać „wszelkie wynalazki technolo-

giczne, które wyróżniają się przesłankami nowości i innowacyjności oraz możliwością ich zastosowania w praktyce”. Zdaniem autorki prawodawca hiszpański słusznie objął ochroną wynalazki biotechnologiczne, ponieważ z uwagi na unikalne procesy doświadczalne i innowacyjność zasługują one na szczególne wsparcie ze strony państwa.

J. M. de Lara Jiménez podkreśla, że hiszpańskie ustawodawstwo z tego zakresu zostało w pełni zharmonizowane z przepisami Unii Europejskiej i prawa międzynarodowego. Pozytywnie oceniła zwłaszcza postanowienia wspomnianej ustawy o patentach dotyczące form współpracy między jednostkami badawczymi a przedstawicielami praktyki – przedsiębiorcami. W Hiszpanii jest bowiem możliwe zawieranie umów patentowych z zakresu biotechnologii z dokładnym określeniem praw, obowiązków i kosztów, co sprzyja rozwojowi badań naukowych w tej dziedzinie i współpracy z przedsiębiorcami.

Teresa Rodríguez Cachón, *Posible consideración como acto de competencia desleal de algunas prácticas relacionadas con el Código de Buenas Prácticas Mercantiles en la Contratación Alimentaria* (O możliwości zakwalifikowania wybranych praktyk z Kodeksu dobrych praktyk handlowych związanych z kontraktacją żywności jako czynów nieuczciwej konkurencji), RDAA 2018, nr 73, s. 95–116.

W artykule przedstawiono powiązania między Kodeksem dobrych praktyk handlowych w zakresie kontraktacji żywności (*soft law*) a czynami nieuczciwej konkurencji regulowanymi przez ustawę nr 3 z 10 stycznia 1991 r. o nieuczciwej konkurencji (*hard law*) w Hiszpanii. Zdaniem Autorki za czyn z zakresu nieuczciwej konkurencji może zostać uznane postępowanie polegające na niewypełnieniu postanowień Kodeksu, jeżeli zostaną spełnione łącznie dwie przesłanki. Po pierwsze, podmiot, któremu zarzuca się naruszenia prawa konkurencji wcześniej ogłosił publicznie, że stosuje w obrocie handlowym normy Kodeksu (np. przez publikację informacji na ten temat na oficjalnej stronie internetowej przedsiębiorstwa). Po drugie, jego postępowanie wprawdzie nie było zgodne z postanowieniami Kodeksu, jednakże za niezastosowanie się do jego dyspozycji nie zostały przewidziane sankcje prawne. Takie działanie może zostać uznane za wprowadzające w błąd podmioty funkcjonujące na rynku produktów rolno-spożywczych i zaklasyfikowane jako naruszenie z art. 15 ust. 2 wspomnianej ustawy.

María Botey Fullat, Pedro Arias Martín, *La concentración parcelaria en España, un proceso con pasado y presente* (Scalenie gruntów w Hiszpanii – dawniej i dziś), RDAA 2019, nr 74, s. 45–68.

W przeszłości nadmierne rozdrobnienie własności ziemi w Hiszpanii przyczyniło się m.in. do spadku wydajności gospodarstw rolnych. W XX wieku prawodawca hiszpański postanowił uregulować obrót ziemią w celu zwiększenia efektywności krajowej gospodarki, w tym rolnictwa. Jednym z najważniejszych aktów prawnych dotyczących tej problematyki była ustawa z 20 grudnia 1952 r. o scalaniu gruntów, która umożliwiła powołanie Urzędu ds. Koncentracji Własności w 1953 r.

W związku z przystąpieniem Hiszpanii do Wspólnoty Europejskiej i rozwojem prawodawstwa wspólnotowego związanego z rolnictwem konieczne było uwzględnienie w prawodawstwie dotyczącym koncentracji własności kwestii związanych z „zarządzaniem obszarami wiejskimi”. W celu przeprowadzenia reform w strukturach agrarnych powołano Krajowy Instytut Reformy i Rozwoju Rolnictwa, zaś 12 stycznia 1973 r. przyjęto ustawę nr 118 o reformie i rozwoju rolnictwa. Zdaniem autorki działania te stanowiły jeden z pierwszych etapów wprowadzania nowoczesnego systemu własności ziemi rolnej w Hiszpanii.

Juan Manuel López Torres, *La integración de los trabajadores agrarios en los diferentes regímenes de la Seguridad Social, su delimitación y la respuesta de la jurisprudencia a los supuestos de incorrecta inclusión* (Włączanie pracowników rolnych do zróżnicowanych systemów ubezpieczeń społecznych – klasyfikacje i stanowisko judykatury w zakresie nieprawidłowego włączenia), RDA 2019, nr 74, s. 153–165.

W artykule zaprezentowano prawodawstwo regulujące różne systemy ubezpieczeń społecznych mające zastosowanie do pracowników zatrudnionych w rolnictwie. W Hiszpanii rolnik może bowiem podlegać ubezpieczeniu w ramach szczególnego reżimu pracowniczego dla podmiotów pracujących na własny rachunek, specjalnego systemu pracowniczego przewidzianego dla podmiotów pracujących na własny rachunek w sektorze rolnym lub specjalnego systemu pracowniczego dla pracowników zatrudnionych u osób trzecich.

Zdaniem autora zróżnicowany charakter działalności rolniczej oraz działalności z nią powiązanych w Hiszpanii może przyczyniać się do popełniania błędów przy wyborze systemu ubezpieczeń społecznych i w rezultacie opłacania składek ubezpieczeniowych w nieprawidłowej wysokości. J.M. López Torres poddaje w tym zakresie krytyce hiszpańskie prawodawstwo dotyczące ubezpieczeń społecznych w rolnictwie, które jego zdaniem nie wprowadziło wystarczająco jasnych kryteriów podejmowania decyzji o przynależności do właściwego systemu ubezpieczeniowego w rolnictwie.

OPRAC. KRZYSZTOF RÓŻAŃSKI

### „Revue de Droit Rural”

Christine Lebel, *Quelles relations homme/animal dans le cadre de l'exploitation agricole?* (Jakie relacje łączą człowieka i zwierzę z perspektywy hodowli rolnej?), RDR 2020, nr 480, s. 3.

Autorka artykułu przedstawia postulaty Francuskiej Fundacji Prawa Rolnego (AFDR) dotyczące uaktualnienia ustawodawstwa odnoszącego się do dobrostanu zwie-

rząt we Francji. Pierwszy z nich ma na celu wskazanie szkodliwej działalności aktywistów prozwierzęcych. Przekraczanie granic nieruchomości rolnej, także w postaci przelotu dronem nad jej powierzchnią, bez zgody sądu, wyłącznie w celu ingerowania w swobodę prowadzenia gospodarstw rolnych i zbierania dowodów na okoliczności złego traktowania zwierząt, stanowi bowiem naruszenie prawa. Drugi postulat Fundacji głosi, że niewskazane jest przyznanie zwierzętom osobowości prawnej, ponieważ obowiązujące regulacje zapewniają władzom publicznym i osobom prywatnym odpowiednie i wystarczające uprawnienia, by dbać o dobrostan zwierząt. Kolejne postulaty dotyczą większej dbałości o dobre warunki transportowe zwierząt i konieczności opracowania przewodnika dobrych praktyk hodowlanych. Wszystkie te działania mają na celu podżenie dbałości o dobrostan zwierząt z szacunkiem dla pracy i autonomii hodowców.

Julia Bombardier, *Information du consommateur et conformité des produits dans les secteur alimentaire* (Informacje dla konsumentów i zgodność produktów w sektorze spożywcym), RDR 2020, nr 480, s. 25–30.

Zachowanie zgodności składu produktów z opisami umieszczonymi na etykietach oraz rzetelne informowanie konsumentów to duże wyzwanie dla producentów żywności wobec coraz bardziej skomplikowanych regulacji odnoszących się do sektora spożywczego. W artykule wskazano, jakie obowiązki ciążyą na producentach żywności i jakie sankcje grożą za ich nieprzestrzeganie. Autorka pisze o konieczności wprowadzania na rynek produktów bezpiecznych, zgodnych z oczekiwaniami konsumentów. Producent zobowiązany jest do dbałości o jakość towarów oraz do podjęcia działań prewencyjnych lub korekcyjnych w przypadku ich niezgodności z normami bezpieczeństwa. W celu ochrony zdrowia i interesów konsumentów na etykietach produktów spożywczych powinny być umieszczane niezbędne informacje o ich składnikach oraz występujących w nich alergenach. Zakazane są nieuczciwe praktyki handlowe, do których autorka zalicza trzy kategorie takiej działalności: wprowadzanie w błąd co do składu produktu, jego jakości lub pochodzenia. Postępowanie przeciw przedsiębiorcom stosującym nieuczciwe praktyki rynkowe może zostać wszczęte przez Urząd Konkurencji i Konsumentów, a do sankcji należą kary grzywny, pozbawienia wolności czy zakazu prowadzenia działalności.

Romain Bouniol, *Le consommateur du vin sera-t-il mieux informé?* (Czy konsument wina będzie lepiej informowany?), RDR 2020, nr 481, s. 3.

W artykule poddano analizie propozycje zmian w prawie dotyczące transparentności informacji o produktach rolniczych i spożywczych, ze szczególnym uwzględnieniem wina. Francja jest jednym z krajów, w których produkcja wina jest największa. Kraj ten przoduje też, jeśli chodzi o jakość ochrony konsumentów. Z tego względu francuscy deputowani zaproponowali wprowadzenie do obowiązującego Kodeksu konsumenckiego nowych regulacji. Po pierwsze, producenci wina byliby zobowiązani do

precyzyjnego wskazywania pochodzenia produktu. Obecnie nie jest to konieczne, jeśli na winie są widoczne oznakowania wskazujące na miejsce, z którego ono pochodzi. Po drugie, zakazane byłoby stosowanie takich nazw, jak tannat, merlot, cinsault, w odniesieniu do winorośli innych niż uprawiane we Francji. W ocenie autora propozycja ta znacznie odbiega od europejskich wymogów uczciwego informowania konsumentów i jest niewłaściwa, ponieważ winorośle te rosną na wszystkich kontynentach, nie tylko we Francji. Zmianą, która weszła w życie z dniem 1 czerwca 2020 r., jest nałożenie na restauratorów obowiązku umieszczania informacji o chronionej nazwie pochodzenia wina bądź oznaczeniu geograficznym w karcie win lub na innym nośniku.

Thierry Tauran, *Enseignement et formation professionnelle agricole: permanences, transformations et perspectives d'avenir* (Edukacja rolna i szkolenie zawodowe – trwałość, przemiany i perspektywy na przyszłość), RDR 2020, nr 481, s. 12–15.

W artykule przedstawiono ewolucję edukacji rolniczej i jej aktualne wyzwania. Wyższa edukacja rolnicza zgodnie z prezentowanymi zmianami w prawie powinna odgrywać dużą rolę w łączeniu wiedzy o biologii, ekologii, zdrowiu, technologii i środowisku. Jej celem jest promowanie różnego rodzaju rolnictwa, nie tylko tego nakierowanego na produkcję. System nauczania we Francji przyznaje jednostkom edukacji rolniczej pewną niezależność w przygotowywaniu programów kształcenia. Nadzór nad działalnością wszystkich podmiotów sprawuje Dyrekcja Generalna Nauczania i Badań (DGER) Ministerstwa Rolnictwa. Do jej kompetencji należy czuwanie nad zgodnością proponowanych przez jednostki nauczania projektów kształcenia z wymogami ministerialnymi, prawidłowym rozwojem praktycznym studentów i prowadzonymi badaniami naukowymi. Głównym wyzwaniem dla rolnictwa jest radzenie sobie ze skutkami zmian klimatycznych i znajdowanie równowagi między opłacalnym sposobem prowadzenia gospodarstw rolnych a dbałością o ochronę środowiska. Autor artykułu podkreśla zaangażowanie francuskiego Ministerstwa Rolnictwa we wspieranie aktywności rolniczych wykorzystujących innowacje.

OPRAC. MICHALINA KOWALA

### „Diritto Agroalimentare”

Irene Canfora, *I giovani agricoltori e l'obiettivo del rinnovo generazionale nella politica agricola comune 2021–2027* (Młodzi rolnicy a cel zmiany generacji we Wspólnej Polityce Rolnej 2021–2027), DA 2020, nr 1, s. 7–22.

Artykuł dotyczy młodych rolników oraz zmiany generacji w kontekście celów Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2021–2027. Do jej głównych założeń należy rozwijanie konkurencyjności rolnictwa w wymiarze globalnym oraz ochrona działalności rolniczej na obszarach wiejskich. WPR uznaje pewne kategorie rolników, w szczególności

młodych rolników i drobnych rolników, za podmioty wymagające specjalnej ochrony. Autorka analizuje kwestię środków wsparcia przewidzianych dla młodych rolników w kolejnych reformach WPR, rozważa założenia pierwszego i drugiego filaru, a także rolę prawa europejskiego i poszczególnych państw członkowskich we wdrażaniu pomocy dla tych podmiotów w perspektywie społecznych celów zrównoważonego rozwoju przewidzianych w WPR.

Mariarita D'Addezio, *Vendita a distanza e altre modalità di vendita diretta di prodotti agricoli e alimentari: molteplicità di questioni giuridiche e di interessi coinvolti* (Sprzedaż na odległość i inne metody sprzedaży bezpośredniej produktów rolno-spożywczych – wielość zagadnień prawnych i interesów uczestniczących stron), DA 2020, nr 1, s. 23–49.

Tematem rozważań są aktualne formy sprzedaży bezpośredniej artykułów rolno-spożywczych. Zalicza się do nich sprzedaż produktów gotowych do spożycia przez konsumenta, zwanych *street food*. Poruszona została także kwestia umów zawieranych na odległość z wykorzystaniem technologii cyfrowych. W ostatnich latach zanotowano bowiem wzrost zainteresowania tą formą sprzedaży żywności przez konsumentów i producentów. Możliwość taką dają dostosowujące się wciąż do potrzeb rynku największe platformy cyfrowe, jak Amazon czy Facebook. Ostatnimi czasy sporym zainteresowaniem cieszy się także sprzedaż na odległość produktów żywnościowych gotowych do spożycia, do której wykorzystuje się media społecznościowe czy strony internetowe i aplikacje cyfrowe. Autorka przedstawia wielość interesów stron kontraktów, a w szerszej perspektywie także interes społeczny oraz postuluje o ochronę podstawowych praw indywidualnych i zbiorowych.

Federico Rasi, *L'affitto di azienda agricola, tra trassazione catastale e tassazione analitica* (Dzierżawa gospodarstwa rolnego – między podatkiem katastralnym a podatkiem analitycznym), DA 2020, nr 1, s. 157–184.

W artykule rozważane jest zagadnienie dzierżawy gospodarstwa rolnego, w szczególności jej aspekty podatkowe. Autor czyni analogię do problematyki opodatkowania dzierżawy nieruchomości rolnych oraz dzierżawy przedsiębiorstwa lub jego części. Ukazuje także różnice między podatkiem katastralnym a podatkiem analitycznym. W konkluzji nie rozstrzyga jednak, czy kwestię obciążeń fiskalnych dzierżawy gospodarstwa rolnego należy traktować tak jak podatek od dzierżawy nieruchomości rolnych czy przedsiębiorstwa.

Antonio Felice Uricchio, *Fiscalità alimentare e circolare: problemi e opportunità a seguito dell'introduzione di 'sugar tax' e 'plastic tax'* (Opodatkowanie żywności i surowców: problemy i szanse po wprowadzeniu „podatku od cukru” i „podatku od plastiku”), DA 2020, nr 1, s. 185–212.

Przedmiotem rozważań są nowe włoskie regulacje dotyczące opodatkowania napojów bezalkoholowych, zwanego powszechnie „podatkiem od cukru”, a także opodat-

kowania wytwarzania jednorazowych produktów wykonanych z tworzyw sztucznych, zwanego „podatkiem od plastiku”. Autor przedstawia funkcje, jakie mogą spełniać obciążenia podatkowe, i wskazuje, że główny cel przyświecający prawodawcy przy wprowadzaniu tych podatków nie miał charakteru *stricte* fiskalnego, a dotyczył ograniczenia zgubnego wpływu napojów słodzonych na zdrowie ludzi oraz produkcji jednorazowych przedmiotów z tworzyw sztucznych na środowisko naturalne. Nowe instytucje podatkowe mają zatem skłonić konsumentów do podejmowania wyborów prozdrowotnych i prośrodowiskowych. Autor twierdzi, że poprawa nawyków żywieniowych konsumentów i strategii produkcji powinny skutkować obniżeniem wspomnianych podatków w przyszłości.

OPRAC. ELIZA JACHNIK

### „Rivista di Diritto Agrario”

Antonio Jannarelli, *La tutela dei produttori agricoli nella filiera agro-alimentare alla luce della direttiva sulle pratiche commerciali sleali business to business* (Ochrona producentów rolnych w łańcuchu żywnościowym w świetle dyrektywy dotyczącej nieuczciwych praktyk rynkowych w relacji business to business), RDA 2019, z. 1, s. 3–59.

Przedmiotem rozważań w artykule jest propozycja dyrektywy w sprawie nieuczciwych praktyk rynkowych w relacjach między przedsiębiorcami w łańcuchu rolnym i żywnościowym. Autor wskazuje mankamenty dyrektywy takie jak: brak rozróżnienia pojęć działalności rolniczej, osób fizycznych i prawnych, które są sprzedawcami produktów rolnych i rolno-spożywczych. W przepisach wyodrębnione zostało jedynie roczne fakturowanie dostawców i nabywców. Ponadto zakazane zostało stosowanie niektórych klauzul umownych, chyba że były one uzgodnione w sposób jasny i jednoznaczny w umowie dostawy lub innej pomiędzy dostawcą a nabywcą, co stanowi według autora wadę projektowanej regulacji świadcząca o braku należytej ochrony prawnej rolników.

Warto dodać, że w zasadzie większość regulacji prawnych podporządkowanych jest wyzwaniu zapewnienia *food security* i dochodów rolników będących producentami. Tymczasem regulacja zwalczania nieuczciwych praktyk rynkowych nie uwzględnia różnicy w pozycjach poszczególnych uczestników rynku, zwłaszcza rolników.

Alessandra Forti, *Emissioni agricole clima-alteranti e regole di mitigazione* (Emisje z rolnictwa wpływające na zmiany klimatu i reguły ich łagodzenia), RDA 2019, z. 1, s. 60–81.

Autorka podjęła się opracowania ważnego i aktualnego zagadnienia wpływu działalności rolniczej na podwyższenie średniej globalnej temperatury na Ziemi, szukając odpowiedzi na pytanie, czy istnieje wola ograniczenia emisji zanieczyszczeń i gazów



pochodzących z rolnictwa, wpływających na zmiany klimatu. Kwestia łagodzenia zmian klimatu musi być bowiem rozważana także z perspektywy bezpieczeństwa żywnościowego.

Prawne regulacje dotyczące rolnictwa, takie jak rozporządzenia nr 1305/2013, 1306/2013, 1307/2013 czy 2018/848, odwołują się do praktyk produkcyjnych ograniczających emisję gazów cieplarnianych ze źródeł rolniczych. Jednak emisje z rolnictwa w świetle tych regulacji pozostają poza kontrolą. Autorka rozważa dwie przyczyny tego stanu: albo prawodawca pragnie działać ostrożnie, bez uszczerbku dla dobrobytu ludzi, albo dostrzega w rolnictwie szansę i narzędzie walki ze zmianami klimatycznymi, zwłaszcza w rozwiązaniach polityki energetycznej Unii Europejskiej.

Lorenzo Bairati, *Tutela del consumatore e valore del territorio nell'etichettatura dei latticini* (Ochrona konsumenta i wartości terytorium w znakowaniu nabiału), RDA 2019, z. 1, s. 82–99.

Autor przedstawił zagadnienie ochrony konsumenta w świetle rozwiązań prawnych dotyczących znakowania nabiału i podawania jego pochodzenia na etykiecie. Za konieczne bowiem uznał poszukiwanie równowagi między swobodą przepływu towarów a prawem konsumenta do bycia rzetelnie informowanym.

Obowiązujące rozporządzenie nr 1169/2011 reguluje jedynie fakultatywny wymóg podawania informacji o pochodzeniu produktu, a obligatoryjne jest podanie informacji o pochodzeniu wołowiny, jaj, oliwy z oliwek i miodu ekologicznego. Odrębne regulacje dotyczące produktów wysokiej jakości odnoszą się już do pochodzenia produktów z chronionymi oznaczeniami geograficznymi i chronionymi nazwami pochodzenia. Autor dostrzega występującą w praktyce przewagę swobody przepływu towarów nad informacją o pochodzeniu produktów w etykietach, co odnosi zwłaszcza do pierwotnej produkcji rolnej.

Paolo Borghi, *Montagna, paesaggio, marketing territoriale: le esigenze dell'economia, gli strumenti del diritto* (Góry, krajobraz, marketing terytorialny: wymogi ekonomii i instrumenty prawne), RDA 2019, z. 1, s. 100–114.

Marketing terytorialny obejmuje wiele aspektów, w tym promowanie walorów estetycznych, kulturalnych i ekonomicznych terytorium. Ważne miejsce wśród wymienionych obszarów zajmuje krajobraz, który w świetle włoskiej konstytucji jest prawnie chroniony. Odpowiednie regulacje obowiązują także na szczeblu międzynarodowym (np. Agenda 2000) czy regionalnym (np. instytucja zazielenienia, zwana *greening*, czy rozwiązania Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2021–2027).

Autor zauważa, że cały sektor rolno-spożywczy jest zorientowany na ochronę „lokalności”, co zyskało strategiczne znaczenie dla marketingu terytorialnego, gdyż następuje integracja strategii opartych na ochronie krajobrazu, w tym instrumentów prawnych.